

Dan-Silviu Boerescu

MARILE IMPERII ALE LUMII

Când Iadul a coborât pe Pământ

IMPERIUL MONGOL
ȘI HOARDA DE AUR

București, 2025

SUMAR

De la <i>Tamerlan</i> citire.....	7
La început a fost Femeia: Temujin o iubea pe Borte și, de aici, un uragan dezlănțuit asupra lumii de Ginghis Han, cel mai... <i>eco-friendly</i> cuceritor din istorie.....	13
De la Ogodai la Kubilai sau de la jefuirea Rusiei Kievene la stăpânirea Beijingului	59
Drumul Mătăsii și dezastrele demografice implicite marilor cuceriri.....	85
28 de piramide din capetele tăiate ale prizonierilor, șahistul desăvârșit sau Timur Lenk, adevăratul „Tamerlan“, dincolo de drama elisabetană.....	91
Baiazid <i>Fulgerul</i> , umilit de rivalul mongol și plimbat într-o cușcă?	119
Înainte de Operațiunea Barbarossa și Stalingrad: blestemul și mormântul lui Timur Lenk	126
Hoarda de Aur, cea Albă și cea Albastră.....	131
Incursiunile mongolilor și tătarilor în teritoriile locuite de români.....	161
În loc de <i>Epilog</i> : Hanatul tătar de la Isaccea.....	176
Bibliografie legată în piele fezandată sub șaua calului	187

De la *Tamerlan* citire...

Christopher Marlowe (23 februarie 1564, Canterbury – 9 iunie 1593, Deptford) s-a născut în același an cu William Shakespeare, dar l-a precedat, propriu-zis, ca autor dramatic de succes din epoca elisabetană și nu numai. (A fost emisă și ipoteza că unele dintre capodoperele „lebedei“ din Stratford-upon-Avon să fi fost plagiate după texte pierdute sau făcute pierdute ale lui Marlowe!)

Prima piesă a lui Marlowe jucată pe scena din Londra a fost *Tamerlan cel Mare* (1587), povestea despre faimosul cuceritor mongol, „care se ridică de la condiția de păstor umil pentru a purta război cu regii lumii“. A fost una dintre primele piese faimoase din teatrul englezesc în care s-a folosit versul alb, dar și una dintre puținele sale opere căci a murit de foarte tânăr și încă în circumstanțe foarte ciudate. La începutul lui mai 1593, pe zidurile orașului de pe Tamisa fuseseră lipite câteva manifeste despre amenințarea Londrei de către refugiații protestanți din Franța și Olanda care se stabiliseră în oraș. Arestat, inițial, pentru că ar fi avut legătură cu presupusa erezie, Marlowe a fost asasinat trei zile mai târziu. Totul a plecat de la un opuscul în vers alb (!), semnat destul de explicit „Tamerlan“ și amintind izbitor de stilul dramaturgului, dar care, în fapt, fusese găsit la percheziția efectuată în locuința unui coleg de litere, Thomas Kyd, părintele „tragediei sângeroase“ care se pare că i-a servit lui Shakespeare ca model pentru *Hamlet*. Cercetat sub tortură, Kyd a declarat că, în realitate, pamfletul îi aparținea lui Marlowe și că doar se „rătăcise“ printre manuscrisele lui, într-o perioadă în care lucraseră împreună pentru un patron aristocrat, probabil Ferdinando Stanley, Lord Strange. Marlowe a fost, în consecință, arestat și supus unui interogatoriu. Despre el se zvonea că ar fi fost în legătură cu serviciile secrete ale epocii, acționând ca un posibil spion (?). Interesant este că atunci când a fost chemat în fața autorităților, el locuia în casa lui Thomas Walsingham, vărul lui Sir Francis Walsingham, secretar principal al reginei Elisabeta în anii

1580, un om adânc implicat în spionajul de stat. Cert este că – probabil la intervenția influențelor săi amici – Marlowe a fost totuși eliberat peste noapte, dar numai pentru a-și pierde foarte curând viața.

La vremea respectivă, dar chiar și azi, au circulat și încă mai circulă diverse versiuni asupra morții lui Marlowe, unele dintre ele răspândite cu intenție de către cei care îi purtau sâmbetele și / sau voiau să deplaseze atenția opiniei publice de la un posibil asasinat politic la un cancan din lumea interlopă depravată. Francis Meres spunea, de pildă, că Marlowe „a fost înjunghiat mortal de către un servitor de la un bordel, un rival de-al său în iubirile sale desfrânate, drept pedeapsă pentru epicurismul și ateismul său“. În 1917, în *Dicționarul Biografiei Naționale*, Sir Sidney Lee a scris că Marlowe a fost ucis într-o luptă cauzată de beție și acest fapt este și azi adesea luat în considerare. Faptele reale au ieșit la iveală abia în 1925, când savantul Leslie Hotson a descoperit raportul „coronerului“ (medicul legist) asupra straniului deces. Marlowe și-a petrecut întreaga zi împreună cu trei bărbați, Ingram Frizer, Nicholas Skeres și Robert Poley, într-un imobil (nu într-o tavernă sau un tractir, așa cum se repetă obsesiv, inclusiv în unele biografii) din Deptford (zonă de pe malul sudic al fluviului Tamisa în sud-estul Londrei), casă deținută de văduva Eleanor Bull. Toți trei erau angajați ai familiei Walsingham. Skeres și Poley ajutaseră la prinderea conspiratorilor din complotul Babington, o a treia încercare de planificare a unui atentat la viața Elisabetei I. Frizer era un servitor de-al lui Thomas Walsingham. Martorii au declarat că Frizer și Marlowe s-au certat asupra manifestului incriminat, schimbând „tot felul de cuvinte răutăcioase“. Mai târziu, pe când Frizer stătea la masă între ceilalți doi, iar Marlowe stătea întins pe canapea, Marlowe a înșfăcat pumnalul lui Frizer și l-ar fi atacat. În lupta ce a urmat, conform raportului alcătuit de legist, Marlowe a fost înjunghiat accidental deasupra ochiului drept, murind pe loc. Instanța a decis că Frizer a acționat în autoapărare și după ancheta care a durat o lună a fost absolvit de orice vină. Marlowe a fost înmormântat într-un loc nemarcat în curtea Bisericii St. Nicholas, din Deptford, pe 1 iunie 1593.

Moartea lui Marlowe este considerată de unii asasinat din mai multe motive. Astfel, cei trei oameni care erau cu el în cameră când a murit aveau legături atât cu serviciile secrete de stat, cât și cu lumea interlopă londoneză. Frizer și Skeres au fost, de asemenea, cunoscuți ca și cămătari și șarlatani, așa cum arată înregistrările de la Curte. Casa lui Bull avea, de asemenea, „legături cu rețeaua de spioni a stăpânirii“. Povestea cum că ei ar fi avut o mică escapadă bahică de o zi la Deptford este considerată neplauzibilă. De fapt, ei au petrecut întreaga zi zăvorâți împreună, cufundați adânc în discuții. De asemenea, Robert Poley aducea corespondența confidențială reginei, aflată în palatul ei din Non-such, Surrey, dar, în loc să livreze corespondența (?), și-a petrecut întreaga zi cu Marlowe și cu ceilalți doi. În plus, pare o coincidență mult prea mare că moartea lui Marlowe a avut loc la doar câteva zile după ce el fusese arestat pentru erezie. Iar „modul în care a fost arestat Marlowe sugerează cauze mult mai profunde decât ar indica o simplă acuzație de erezie“. Și apoi, el a fost eliberat în ciuda probelor aparent zdrobitoare. Astfel, pare foarte probabil că s-a intenționat ca investigația să fie, în primul rând, un avertisment pentru politicienii din „Școala Noptii“ (ateii strănși în jurul lui Sir Walter Raleigh) și că a avut legătură cu o luptă puternică chiar în cadrul Consiliului de Stat. Existau, de altfel, diferite incidente care conduc la legăturile avute de Marlowe cu agenții ai Consiliului de Stat, precum și faptul că patronul său era Thomas Walsingham, văr al doilea al lui Sir Francis, care era implicat activ în serviciile secrete. Din aceste motive, precum și din altele, unii cred că au fost mai mulți factori care au contribuit la moartea lui Marlowe decât cei care au ieșit la iveală la anchetă. Ba chiar este, de asemenea, posibil ca el să nu fi fost ucis deloc și ca moartea lui să fi fost înscenată (iar el să fi continuat să scrie sub pseudonimul „Shakespeare“)! Oricum, pe baza informațiilor existente, nu este posibil să se tragă vreo concluzie definitivă asupra a ceea ce s-a întâmplat atunci. De vreme ce este posibil ca informațiile cruciale despre moartea lui să nu fi fost niciodată notate în scris (sau, cel puțin, deocamdată nu au fost

descoperite), este puțin probabil să fie vreodată cunoscute circumstanțele complete ale morții lui.

Tamerlan, personajul titular din piesa lui Marlowe *Tamerlan cel Mare* (în original, *Tamburlaine The Great*), avea ca model istoric pe mongolul Timur Lenk, care a fost întemeietorul unui imperiu uriaș cu capitala la Samarkand și care se întindea din vestul Chinei până la Marea Caspică și din Pakistan până în Siria. Firește, în opera dramatică este vorba de o adaptare liberă a vieții întemeietorului Dinastiei Timuride.

Primul dintre cele două acte ale piesei debutează în Persepolis, capitala Imperiului Persan din Antichitate, întemeiat de Darius în anul 520 î.H. și, în realitate, distrus de Alexandru cel Mare două secole mai târziu, ca atare inabordabil în secolul al XIV-lea d.H. (!) Împăratul persan Mycetes trimite trupe pentru a-l elimina pe Tamburlaine, un păstor scit (?) și, la acel moment, un bandit nomad. În aceeași scenă, fratele lui Mycetes, Cosroe, complotează să-l răstoarne pe Mycetes și să preia tronul. Scena se mută în Scitia, unde Tamburlaine este arătat curtând-o, capturând-o și cucerind-o pe Zenocrate, fiica regelui egiptean. Confruntat de soldații lui Mycetes, el îi convinge mai întâi pe soldați și apoi pe Cosroe să i se alăture într-o luptă împotriva lui Mycetes. Deși îi promite lui Cosroe tronul persan, Tamburlaine își încalcă promisiunea și, după ce îl învinge pe Mycetes, preia controlul personal asupra imperiului. Devenit o figură puternică, Tamburlaine își îndreaptă atenția către Bajazeth / Baiazid/, împăratul turcilor. Îl învinge pe Bajazeth și pe regii săi tributari, capturându-l pe împărat și pe soția sa, Zabina. Victoriosul Tamburlaine îl ține pe conducătorul învins într-o cușcă și îl hrănește cu resturi de la masa sa, eliberându-l pe Bajazeth doar pentru a-l folosi drept scăunel. Bajazeth se sinucide mai târziu pe scenă, lovindu-și capul de gratii, auzind veștile despre următoarea victorie a lui Tamburlaine. După ce îi găsește trupul, Zabina procedează la fel. După ce cucerește Africa și se autointitulează împărat al aceluia continent, Tamburlaine pune ochii pe Damasc, o țintă care îl plasează pe sultanul egiptean, viitorul său socru, direct în calea sa. Zenocrate îl imploră pe viitorul ei soț să-i cruțe tatăl.

Acesta se conformează, făcându-l, în schimb, pe sultan rege tributar. Actul se încheie cu nunta lui Tamburlaine cu Zenocrate, care este încoronată împărăteasa Persiei.

În partea a doua, Tamburlaine își pregătește fiii să îi urmeze pilda după dispariția lui, în timp ce continuă să atace regatele vecine. Fiul său cel mare, Calyphas, preferând să rămână alături de mama sa și să nu riște moartea, atrage mânia lui Tamburlaine. Între timp, fiul lui Bajazeth, Callapine, evadează din închisoarea lui Tamburlaine și adună de partea sa un grup de regi tributari, plănuiind să-și răzbune tatăl. Callapine și Tamburlaine se întâlnesc în luptă, iar Tamburlaine este victorios. Dar, descoperind că totuși Calyphas a rămas în cortul său în timpul bătăliei, Tamburlaine îl ucide plin de furie. Apoi Tamburlaine îi obligă pe regii învinși să-i tragă carul pe următorul câmp de luptă, declarând: „Hei, voi, răsfățați regiai Asiei! Ce, puteți trage doar 20 de mii pe zi?” Ajungând în Babilon, care i se opune, Tamburlaine dă dovadă de alte acte de sălbăticie extravagantă. Când guvernatorul orașului încearcă să-i salveze viața în schimbul dezvăluirii comorii orașului, Tamburlaine îl spânzură de zidurile orașului și îl împușcă. El ordonă ca toți locuitorii – bărbați, femei și copii – să fie legați și aruncați într-un lac din apropiere. În cele din urmă, Tamburlaine arde cu dispreț o copie a *Coranului* și pretinde că este mai mare decât Dumnezeu. În actul final, se îmbolnăvește, dar reușește să învingă încă un dușman înainte de a muri. El le poruncește fiilor să cucerească restul Pământului înainte ca ei să plece din viață...

Ficțiune dramatică, această versiune a biografiei lui Tamerlan / Tamburlaine / Timur Lenk dă seama despre impactul avut de povestea acestuia în lumea întreagă la nici două veacuri după dispariția marelui cuceritor care a activat la multe mii de kilometri depărtare de Anglia lui Marlowe, presupusul agent secret implicat el însuși în tot felul de cabale monstruoase și apte de a naște mituri controversate și legende ieșite din comun, cu conexiuni imprevizibile, ce ar putea oricând rescrie istoria.

Timur Lenk și avatarurile lui nu reprezintă singurul astfel de exemplu legat de enormul și relativ efemerul Imperiu Mongol, în diferitele lui

forme de organizare, când contemporanii europeni, înspăimântați de raidurile pustiitoare venite dinspre stepele Asiei, socoteau că „Iadul a coborât pe Pământ“. De la creatorul acestuia, teribilul Ginghis Han, la succesori ai lui ca Ogodai și Kubilai sau, după fărâmițarea imperiului, la Batu Han și Orda Han, primii lideri ai Hoardei de Aur, ajungând atemporal la „Tamerlan“, nu puține au fost personajele care au cutremurat orizontul de așteptare al emisferei nordice, „semnând“ povești sângeroase (...demne de intriga unei piese de Marlowe!), atrocități ieșite din comun, dar și capodopere ale unei civilizații uimitoare. O civilizație a războiului, care, plecând de la niște nomazi ce, în plin galop, fezandau carnea sub șaua calului, a dus la nașterea unor splendori unice, dublate de mistere pe măsură, ale umanității.

(<https://isfdb.org>, www.oxforddnb.com, www.noosphere.org, www.tandfonline.com, <https://en.wikipedia.org>)